

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİLERİNİN İNCELENMESİ

Nuray NARİN
Ç.Ü. Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Yüksek Lisans Öğrencisi

Dr. Birsal AYBEK
Ç.Ü.Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZET

Bu araştırmada, ilköğretim ikinci kademe 6-7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerileri ve eleştirel düşünmeye yönelik kullandıkları öğretim yöntemleri bazı değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma, Adana ili Seyhan ve Yüreğir ilçelerindeki 36 devlet okulunda görev yapan 110 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada “Kişisel Bilgi Formu”, “Kritik Düşünme Ölçeği”, “Öğretim Yöntemleri Anketi” kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler, SPSS 11.5 istatistik paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırmada “Kritik Düşünme Ölçeği” ve “Öğretim Yöntemleri Anketi” ile elde edilen verilerin frekans dağılımları ve aritmetik ortalamaları betimsel olarak verilmiştir. Ayrıca Korelasyon analizi, bağımsız gruplar t-Testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerileri ile kullandıkları öğretim yöntemi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerileri ile cinsiyet, mezun olunan yüksek öğrenim kurumu ve aldıkları hizmet içi eğitim seminerine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Mesleki kıdem değişkenine göre ise kıdemi fazla olanlar lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

3. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünmeye yönelik kullandıkları öğretim yöntemleri ile cinsiyet, mezun olunan yüksek öğrenim kurumu ve aldıkları hizmet içi eğitim seminerine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Mesleki kıdem değişkenine göre ise kıdemi fazla olanlar lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Düşünme, Eleştirel Düşünme, Eleştirel Düşünme Becerisi, Sosyal Bilimler, Sosyal Bilgiler

***Bu makale Ç.Ü Eğitim Fakültesinde Dr. Birsal AYBEK Danışmanlığında yapılan Yüksek Lisans tezi çalışmasının bir bölümüdür.**

ABSTRACT

In this research, critical thinking abilities of the social teachers at the secondary stage, 6-7. grades of primary schools and their teaching methods intended for critical thinking have been analyzed from the point of some variables. The research has been with the 110 Social Studies teachers who work in Seyhan and Yüreğir counties in Adana province. In the research, "Personal Information Form", "Critical Thinking Scale", "Teaching Methods Questionnaire" have been applied.

The information gained in the research has been analyzed through statistical software package SPSS 11.5. In the research, frequency polygons and arithmetic means of the data gained through "Critical Thinking Scale" and "Teaching Methods Questionnaire" have been shown in a descriptive way. Also, correlation analysis, independent groups t-test, one-way analysis of variance have been applied.

Results gained through the research can be summarized like below;

1. There is a meaningful and positive connection between the critical thinking abilities of social studies teachers and their teaching methods.

2. Gender, in-service training the teachers have received, university graduation don't make meaningful differences in analysing critical thinking abilities of Social Studies teachers. In view of professional seniority variable, a meaningful difference has occurred for the good of the ones who have more seniority.

3. Gender, in-service training the teachers have received, university graduation don't make meaningful differences in Social Studies teachers' teaching methods intended for critical thinking. In view of professional seniority variable, a meaningful difference has occurred for the good of the ones who have more seniority.

Keywords: Thinking, Critical Thinking, Social Studies, Social Sciences, Thinking ability.

GİRİŞ

Eğitim her toplumun gelişen ve değişen yapısını aynı zamanda ihtiyaçlarını karşılayabilecek en önemli unsurlardan birisidir. Sosyal ve kültürel alandaki gelişim de bir toplumun yine eğitim seviyesiyle alakalıdır. Bu nedenle eğitime verilen önem ne kadar artarsa gelişimde o kadar hızlı olacaktır. Günümüz eğitim anlayışı bireye daha çok önem veren, bireyin kişisel gelişimini ve bireysel farklılıklarını daha çok dikkate alan bir anlayış üzerine kurulmuştur. Düşünmeyi bilen ve öğrendiklerini yaşamda kullanabilen bireyler yetiştirmek hedeflenmiştir. Bu noktada düşünmenin önemi daha çok anlaşılmıştır.

Düşünce anlayışı Şenel (1996)'in de belirttiği gibi ilkel topluluklarla birlikte, insanların gereksinimlerine paralel olarak ortaya çıkmıştır. Daha çok somut nesnelere üzerinden gelişen basit bir düşünce anlayışı; toplumsallığın, ihtiyaçların ve teknolojinin gelişimi ile birlikte yerini daha sistemli düşünmeye, somut ilişkilerden yola çıkarak varsayımlarda bulunmaya bırakmıştır.

Tüm insanlar kendi doğaları gereği düşünürler. Ancak etkili düşünme becerileri ve alışkanlıkları kazandırılmamışsa, insanlar genelde önyargılı, eksik, yanlış ve amaca dönük olmayan bilgilere dayalı olarak düşünürler (Doğanay ve Ünal, 2006). Günümüzde bilimsel araştırmaların yapılması, bilimsel gelişmelerin sürekli olması, düşünme sonucunda oluşan soruların cevaplarını bulma isteği ve keşfetme arzusunun bir sonucudur. Dura (2005) doğada fizik olarak zayıf bir varlık olan insanı güçlü kılanın düşünme yeteneği olduğunu söylemektedir. İnsanın tarih boyunca yarattığı her şeyde, birinci etken akli, zekası ve düşünmesidir. Bütün uygarlık ve kültür ürünlerini onun sayesinde yaratmış, gerçekleri keşfetmiş, bilimleri oluşturmuştur.

Aklın sınırlarını genişletmek, problemlere farklı açılardan bakarak alternatif çözümler üretebilmek de düşünmenin ve olaylara eleştirel yaklaşmanın nasıl olması gerektiğinin bilinmesi ile mümkündür. Eleştirel düşünmenin sözlük anlamına baktığımızda; Problem çözme, entelektüel düşünme vb. durumlarda söz konusu olan bir dizi karmaşık bilişsel beceri olarak tanımlanmıştır (Budak, 2003). Ennis (1987; Akt. Tama) eleştirel düşünmeyi; neye inanılacağına ya da ne yapılacağına karar vermeye odaklanmış akla uygun, yansıtıcı düşünme olarak tanımlanmıştır.

Tek yönlü bir düşünce anlayışı bireyi geliştirmekten çok sabit fikirliliğe götüreceğinden, düşünmenin çok yönlü olması gerekmektedir. Öğrencilerin bu beceriyi kazanmaları için sınıf ortamında düzenlenen etkinliklerin öğrencileri sorgulamaya ve düşünmeye yönlendirmesi gerekmektedir. Öğrenciler bilgiyi alan değil, bilgiye ulaşan durumda olmalıdır. Bu şekilde yetişen yeni neslin, ağırlıklı tüketici konumu yerini daha üretken, eleştirel düşünen bireylere bırakacaktır. Cüceloğlu (2001)'na göre eleştirel düşünmenin temelinde kendi düşüncemizi gözleyebilme ve bu gözlemleri anlamlandırabilme yeteneği yatmaktadır. Kendi kalıplarının dışında başka hiçbir şeyden haberi olmayan insanın, kendi düşüncesini gözleyebilme yeteneği oluşmaz.

Türk Millî Eğitim sisteminde öğretim programlarının tümünde kazandırılması hedeflenen ortak beceriler bulunmaktadır. Bu üst düzey becerilerden biri de eleştirel düşünme becerisidir. Eleştirel düşünme; kuşku temelli sorgulayıcı bir yaklaşımla konulara bakma, yorum yapma ve karar verme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca sebep-sonuç ilişkilerini bulma, ayrıntılarda benzerlik ve farklılıkları yakalama, çeşitli kriterleri kullanarak sıralama yapma, verilen bilgilerin kabul edilebilirliğini, geçerliliğini belirleme, analiz etme, değerlendirme, anlamlandırma, çıkarımda bulunma gibi alt becerileri içermektedir (MEB Tebliğler Dergisi, 2004, 734). Okullarda öğrencilerin düşünme becerisini kazanmaları ve bunu yaşam pratiklerinde kullanabilmeleri için tüm derslerde eleştirel düşünmenin önemini kabul eden ve düşünmenin nasıl olması gerektiğini öğretebilecek öğretmenlere ihtiyaç vardır.

Yaşamla birebir etkileşim içinde olan, sormayı ve sorgulamayı gerektiren derslerden biri de Sosyal Bilgiler dersi. Bu ders aracılığıyla eleştirel düşünen vatandaşların topluma kazandırılması ve diğer tüm derslerde de bu anlayışın yerleşmesi sağlanmalıdır. Sosyal Bilgiler öğretim programının genel amaçları arasında; özgür bir birey olma sosyal, kültürel, ekonomik değerlerine sahip çıkma, bilimsel düşünme, vatandaşlık görevlerini bilme gibi amaçlar yer almaktadır (MEB Tebliğler Dergisi, 2005). Bu açıdan Sosyal Bilgiler dersi güncel konularla ve direkt insanla ilişkilendirilmesi açısından somut olarak, hayatımızdan örneklerle işlenebilecek bir derstir.

Milli Eğitim Bakanlığının Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığının (2007, 59) denetiminde yayımladığı “Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli” kitabında her öğretim düzeyinde ders, içerik ve sunum yöntemlerinin öğrencilere eleştirel düşünmeyi öğretecek şekilde düzenlenebileceği belirtilmiştir. Ayrıca öğrenciler okuldayken birinci ve ikinci el kaynaktan bilgileri ayırt etmeyi, yazarın ve konuşmacıların çıkarımlarını ve ileri sürülen nedenlerin geçerliliğini değerlendirmeyi öğrenmelidir. Bu becerilerle donatılan bireyler, önyargılı ve taraflı yorumların etkisi altında kalmadan kendi doğrularını bulabileceklerinden kolayca yönlendirilemeyeceklerdir.

Yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak eleştirel düşünmenin öğrenilmesinin, yaşamın her alanında uygulama bulmasını, doğru kararlar almada izlenecek yol olmasını, bireyin kendini fark etmesi ve potansiyelini ortaya çıkarabilmesini sağlaması açısından önemli bir etken olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle okullarımızda eleştirel düşünmenin önemini bilen ve öğrencilerine de bunun önemini yansıtan, öğrencilerin bu yönlü gelişimini sağlayan öğretmenlere ihtiyacı vardır.

Düşünmenin insan gelişimi ve değişimi üzerindeki etkisinin anlaşılmasının, bu alanda çalışmaların yapılmasını ve etkili düşünme yollarının araştırılmasını sağladığını söyleyebiliriz. Düşünen ve eleştiren bireylerin yetişmesini sağlamak, geleceğe yapılacak önemli bir yatırımdır. Bu nedenle eğitim-öğretim ortamlarının da öğrencilerde üst düzey düşünmeyi geliştirmeye yönelik hazırlanması beklenir. Üst düzey düşünmeyi Özden (2003, 208) “öğrencinin bilgiyi kullanması, kendince anlamlandırması, açıklama, sentez genelleme ve hipotez geliştirme yoluyla bilgi ve fikirleri değişik durumlara uyarlaması” şeklinde açıklamıştır. Sosyal Bilgiler dersinin de öğrencilerde üst düzey düşünme, olaylara eleştirel yaklaşma, güncel olayları anlamlandırma ve takip etme fırsatı yaratması sebebiyle önem taşıdığını söyleyebiliriz. Bu doğrultuda öğretmenlerin öğretim programının eleştirel düşünebilen bireyler yetiştirme hedefine ne ölçüde katkıda bulunduğunun ve mesleki anlamdaki yeterliliğinin bu hedef doğrultusunda belirlenmesi gerekmektedir.

Bu amaçla bu araştırmanın problem cümlesi; ilköğretim ikinci kademe 6-7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerileri ve bu becerilerine yönelik kullandıkları öğretim yöntemleri cinsiyet, mesleki kıdem, mezun olunan yüksek öğrenim kurumu ve aldıkları hizmet içi eğitim seminerine göre farklılaşmakta mıdır? şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı : Bu araştırmanın genel amacı, ilköğretim ikinci kademe 6- 7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerilerini ve kullandıkları öğretim yöntemlerini cinsiyet, mesleki kıdem, mezun olunan yüksek öğrenim kurumu, aldıkları hizmet içi eğitim semineri değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını saptamaktır.. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara cevap aranmıştır:

1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerileri ile öğretim yöntemleri tercihleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin cinsiyete göre eleştirel düşünme becerileri puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

3. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mezun oldukları yüksek öğrenim kurumuna göre eleştirel düşünme becerileri puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

4. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mesleki kıdeme göre eleştirel düşünme becerileri puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

5. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin hizmet içi eğitime katılma durumlarına göre eleştirel düşünme becerileri puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

6. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin cinsiyete göre eleştirel düşünmeye yönelik tercih ettikleri öğretim yöntemleri puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

7. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mezun oldukları yüksek öğrenim kurumuna göre eleştirel düşünmeye yönelik tercih ettikleri öğretim yöntemleri puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

8. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mesleki kıdeme göre eleştirel düşünmeye yönelik tercih ettikleri öğretim yöntemleri puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

9. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin hizmet içi eğitime katılma durumlarına göre eleştirel düşünmeye yönelik tercih ettikleri öğretim yöntemleri puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli: Bu çalışmada ilköğretim ikinci kademe görev yapan 6-7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerileri ve eleştirel düşünmeye yönelik kullandıkları öğretim yöntemleri bazı değişkenler açısından incelenmiştir. Bu nedenle araştırma ilişkisel tarama modellerinin kullanıldığı betimsel bir çalışmadır. Bu çalışmada “Kritik Düşünme Ölçeği”, “Öğretim Yöntemleri Anketi” kullanılmıştır.

Çalışma Grubu: Bu çalışmada 2007-2008 eğitim-öğretim yılında Adana ilinin Seyhan ve Yüreğir ilçelerinin ilköğretim ikinci kademe 6-7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ile çalışılmıştır. Çalışma 36 ilköğretim okulundaki 110 ikinci kademe 6-7.

sınıf Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılmıştır. Araştırmanın örnekleme, seçkisiz (random) küme örnekleme yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur. Yüreğir ve Seyhan ilçe merkezlerindeki ilköğretim okulları tespit edilmiştir. Bu okullardan yine seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak 36 ilköğretim okulu belirlenmiştir. Belirlenen okullardaki ikinci kademe 6-7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretmenlerine Kişisel Bilgi Formu, Kritik Düşünme Ölçeği ve Öğretim Yöntemleri Anketi uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları: Araştırmada ilköğretim ikinci kademe 6-7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerilerini belirlemek amacıyla “Kritik Düşünme Ölçeği”, “Öğretim Yöntemleri Anketi” kullanılmıştır. Aşağıda araştırmada kullanılan ölçme araçlarıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmaya katılacak öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerine bazı değişkenlerin etkisini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından kişisel bilgi formu hazırlanmıştır. Kişisel bilgi formu kullanılarak, Adana ili Seyhan ve Yüreğir ilçelerindeki ilköğretim okullarında görev yapan 6-7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin cinsiyet, mesleki kıdem, mezun olunan yüksek öğrenim kurumu, aldıkları hizmet içi eğitim seminerleri gibi bilgilere ulaşılmıştır.

Kritik Düşünme Ölçeği: Kritik Düşünme Ölçeği Semerci (2000) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 150 madde olarak hazırlanmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda düzeltilen ölçek 102 maddeye düşürülmüştür. Ölçek için faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi için Bartlett Testi ve Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) değerleri hesaplanmıştır. Bartlett testi 7142.41, KMO testi 0.75 olarak bulunmuştur. Bu uygulama sonucunda 55 madde ölçeğe girmiştir. Bu maddelerden 16, 33,41 ve 46. maddeler olumsuz yapıdaki maddelerdir. Puanlandırma yapılırken bu maddelerin olumsuz yapıda maddeler olduğu göz önünde bulundurulmuştur. Ölçekteki maddelerin faktör yükleri .35 ile .62 arasında değişmektedir. Bu ölçek ile öğretmenlerin kendilerini eleştirel düşünme açısından değerlendirmeleri amaçlanmıştır. Ölçeğin Cronbach Alfa değeri Semerci (2000) tarafından 0.90 olarak bulunmuştur. Ölçek 6’lı likert tarzında hazırlanmıştır. Bu araştırmada da ölçeğin Cronbach Alfa değeri 0.90 olarak saptanmıştır.

Öğretim Yöntemleri Anketi: Öğretim Yöntemleri Anketi Yıldırım (2005) tarafından geliştirilmiştir. Anket öğretmenlerin kullandıkları öğretim yöntemlerinin eleştirel düşünmeye yönelik olup olmadığını gösteren ve 30 maddeden oluşan bir ankettir. Yıldırım (2005) tarafından anketin Cronbach Alpha değeri 0.85 olarak bulunmuştur. Anket öğretmenlerin tercih ettikleri öğretim yöntemlerinin sıklığını belirlemek amacıyla 5’li likert tipi olarak hazırlanmıştır. Bu araştırmada ise anketin Cronbach Alpha değeri 0.82 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi: Araştırma sonucunda elde edilen veriler SPSS 11.5 istatistik paket programı aracılığıyla çözümlenmiştir. Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerileri ve tercih ettikleri öğretim yöntemleri arasında ilişki olup olmadığını tespit amacıyla Pearson Korelasyon (Pearson Correlation) Analizi’nden faydalanılmıştır. Öğretmenlerin

eleştirel düşünme düzeyleri ve tercih ettikleri öğretim yöntemlerinin cinsiyet ve hizmet içi eğitime göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla “t-Testi”n den yararlanılmıştır. Eleştirel düşünme düzeyleri ve tercih ettikleri öğretim yöntemlerinin mezun olunan yüksek öğrenim kurumu ve mesleki kıdeme göre bir farklılaşma olup olmadığını tespit etmek için Tek Yönlü Varyans analizinden yararlanılmıştır.

Bulgular

Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerileri ile kullandıkları öğretim yöntemleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon analizi yapılmıştır ve öğretmenlerin eleştirel düşünme becerileri ile öğretim yöntemleri tercihleri arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=0.58, p<0.01$).

İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerileri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını anlamak için “t- Testi” yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 1’ de sunulmuştur.

Tablo 1: Eleştirel Düşünme Becerilerinin Cinsiyete Göre Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	ss	sd	t	p
Kadın	55	279.31	21.27	108	.048	.962
Erkek	55	279.13	18.48			

Tablo 1 incelendiğinde p değerinin 0.05’ ten büyük olması eleştirel düşünme becerileri ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir. [$t_{(108)}=0.48, p>0.05$].

Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mezun oldukları yükseköğrenim kurumuna göre eleştirel düşünme becerileri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını anlamak için Tek Yönlü Varyans analizi yapılmıştır. Sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Eleştirel Düşünme Becerilerinin Mezun Olunan Yükseköğrenim Kurumuna İlişkin F Değerleri

Yükseköğrenim Kurumu	N	\bar{X}	ss	F	P
Eğitim enstitüsü	14	286.36	17.56	1.972	.144
Eğitim fakültesi	72	276.61	20.95		
Fen-edebiyat	24	282.88	16.37		
Toplam	110	279.22	19.83		

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde eğitim enstitüsünden mezun olan öğretmenlerin aritmetik ortalaması $\bar{X}=286.36$; eğitim fakültesinden mezun olan öğretmenlerin aritmetik ortalaması $\bar{X}=276.61$; fen edebiyat fakültesinden mezun olan öğretmenlerin aritmetik ortalaması $\bar{X}=282.88$ olarak bulunmuştur. Gözlenen bu fark varyans analizi ile test edilmiştir. Analiz sonuçları araştırmaya katılan öğretmenlerin mezun oldukları yüksek öğrenim kurumu ile eleştirel düşünme becerileri arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Bir başka deyişle F değeri anlamlı çıkmamıştır [$F_{(2,107)}=1.97, p>.05$].

Dördüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre eleştirel düşünme becerileri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını anlamak amacıyla Tek Yönlü Varyans analizi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3: Eleştirel Düşünme Becerilerinin Mesleki Kıdeme Göre F Değerleri

Kıdem	N	\bar{X}	ss	F	Scheffe-F
0-5	14	264.14	24.13	2.926*	11-15>0-5
6-10	36	278.56	19.7		11-15>6-10
11-15	32	284.09	16.02		21-üzeri>0-5
16-20	16	280.25	21.97		21-üzeri>6-10
21 ve üzeri	12	284.42	14.11		
Toplam	110	279.22	19.83		

* $p<.05$

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde mesleki kıdemlerine göre öğretmenlerin aritmetik ortalamaları farklılık göstermektedir. Aritmetik ortalamalar arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığını anlamak için yapılan varyans analizi sonucunda F değeri anlamlı bulunmuştur [$F_{(4,105)}=2.93, p<.05$]. Buna göre öğretmenlerin eleştirel düşünme becerileri ile mesleki kıdemleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlaşılması için Scheffe-F testi yapılmıştır. Buna göre kıdemi 21 yıl ve üzeri olan öğretmenlerin aritmetik ortalaması (284.42) ; kıdemi 0-5 yıl olan öğretmenlerin aritmetik ortalamasından (264.14) ve kıdemi 6-10 olan öğretmenlerin aritmetik ortalamasından (278.56) daha büyüktür.

Beşinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin hizmet içi eğitime katılma durumlarıyla eleştirel düşünme becerileri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını anlamak amacıyla “t- Testi” yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4: Eleştirel Düşünme Becerilerinin Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitim Alıp Almadıklarına Göre t-Testi Sonuçları

Hizmet İçi Seminer	N	\bar{X}	ss	sd	t	p
Evet	21	283.57	16.52	108	1.120	.132
Hayır	89	278.19	20.48			

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde öğretmenlerin eleştirel düşünme becerileri arasında aldıkları hizmet içi eğitim seminerine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır [$t_{(108)}=1.12, p>.05$].

Altıncı Alt Amaca İlişkin Bulgular

Öğretmenlerinin cinsiyete göre öğretim yöntemleri tercihleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını anlamak için “t-Testi” yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5: Tercih Edilen Öğretim Yöntemlerinin Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	ss	Sd (df)	t	P
Kadın	55	117.98	21.27	108	.192	.306
Erkek	55	117.64	18.48			

Tablo 5’de görüldüğü gibi öğretmenlerin öğretim yöntemleri tercihleri cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark göstermemektedir [$t_{(108)}=.192, p>.05$].

Yedinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mezun oldukları yüksek öğrenim kurumuna göre öğretim yöntemleri tercihleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını anlamak için Tek Yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 6: Tercih Edilen Öğretim Yöntemlerinin Mezun Olunan Yükseköğrenim Kurumuna Göre F Değerleri

Yükseköğrenim Kurumu	N	\bar{X}	ss	F	P
Eğitim Enstitüsü	14	120.21	9.34	1.033	.360
Eğitim fakültesi	72	116.90	10.06		
Fen-edebiyat	24	119.12	6.87		
Toplam	110	117.81	9.38		

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde mezun oldukları yüksek öğrenim kurumuna göre öğretmenlerin aritmetik ortalamaları farklılaşmaktadır. Ancak bu farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$F_{(2,107)}= 1.033, p>.05$].

Sekizinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mesleki kıdemleri ile öğretim yöntemleri tercihleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla Tek Yönlü Varyans analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7: Tercih Edilen Öğretim Yöntemlerinin Mesleki Kıdeme Göre F Değerleri

Kıdem	N	\bar{X}	ss	F	Scheffe-F
0-5	14	115.29	11.08	.024*	21 ve üzeri> 0-5 21 ve üzeri> 6-10 11-15> 6-10
6-10	36	115.42	9.78		
11-15	32	120.69	8.69		
16-20	16	116	6.78		
21 ve üzeri	12	122.67	8.14		
Toplam	110	117.81	9.38		

*p<.05

Tablo 7 incelendiğinde öğretmenlerin tercih ettikleri öğretim yöntemleri ile mesleki kıdemleri arasında anlamlı bir farklılık vardır [$F_{(4,105)}=2.704, P<.05$]. Scheffe –F testi sonuçlarına göre mesleki kıdemi 21 yıl ve üzeri olan öğretmenlerin aritmetik ortalaması (122.67); mesleki kıdemi 0-5 yıl olan öğretmenlerin aritmetik ortalamalarından (115.29) ve mesleki kıdemi 6-10 yıl olan öğretmenlerin aritmetik ortalamalarından (115.42) daha büyüktür.

Dokuzuncu Alt Amaca İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin hizmet içi eğitime katılma durumlarına göre tercih ettikleri öğretim yöntemleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını anlamak için “t-Testi” yapılmıştır. Bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8: Tercih Edilen Öğretim Yöntemlerinin Öğretmenlerin Aldıkları Hizmet İçi Eğitim Seminerine Katılma Durumlarına Göre t-Testi Sonuçları

Hizmet içi Seminer	N	\bar{X}	ss	sd	t	P
Evet	21	120.33	9.67	108	1.376	.938
Hayır	89	117.21	9.26			

Tablo 8’de görüldüğü gibi kullanılan öğretim yöntemleri arasında öğretmenlerin aldıkları hizmet içi eğitim seminerine göre anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmektedir [$t(108)=1.376, p>.05$].

Tartışma ve Yorum

Bu araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerileri ile öğretim yöntemleri tercihleri arasındaki orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r=0.58, p<0.01$). Buna göre eleştirel düşünme becerileri artıkça öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik öğretim

yöntemleri tercihi de artmaktadır. Başka bir ifadeyle eleştirel düşünme sorgulamayı, araştırmayı, bilimsel düşünmeyi gerektirdiği için, eleştirel düşünme beceri düzeyi yüksek öğretmenlerin ders işlenişinde tercih ettikleri yöntemlerin de buna paralellik teşkil ettiği söylenebilir. Sarıaslan (2005)' in yaptığı çalışma bu bulguyu destekler niteliktedir. Sosyal bilgiler dersinde yapılan ve yaptırılan etkinliklerin yaratıcı ve eleştirici düşünme yeteneğini geliştirdiğine inanma durumlarını değerlendirdiği çalışmasında 100 öğretmenin %54' ü “ara sıra”, %42' si “her zaman”, %4'ü “hiçbir zaman” diyerek, büyük çoğunluğu öğretim yöntemlerinin yaratıcı ve eleştirici düşünme gücünü geliştirdiğine dair fikir belirtmişlerdir.

Çalışmada elde edilen bir başka sonuç ise, öğretmenlerin eleştirel düşünme becerileri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı yönündedir ($p>0.05$). Buna göre cinsiyetin öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerini etkilemediğini söyleyebiliriz. Tümkaya., Aybek ve Aldağ'ın 2009'da yaptığı. “An investigation of university students' critical thinking disposition and perceived problem solving skills.” isimli çalışmasında üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri arasında; Kaloç (2005)'un “Ortaöğretim kurumu öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri ve eleştirel düşünme becerilerini etkileyen etmenler” çalışmasında ortaöğretim öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmaması çalışmayı destekler niteliktedir. Diğer bir çalışma olan Aral (2005)' in devlet okullarında ve özel okullarda öğrenim gören öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri üzerine yaptığı araştırmada, her iki okul türünde de öğrencilerin cinsiyetleri ile eleştirel düşünme becerileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Ayrıca bu araştırmada öğretmenlerin mezun oldukları yüksek öğrenim kurumu ile eleştirel düşünme becerileri arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Bu sonuca dayanarak öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerini, mezun oldukları yüksek öğrenim kurumunun etkilemediğini söyleyebiliriz. Bu sonuçtan yola çıkarak, öğretmenlerin eleştirel düşünme düzeylerini mezun oldukları fakültenin değil, kişisel merak ve çabanın, kişisel gelişimin bir ürünü olduğu düşünülebilir. Nitekim, Hayran (2000)'in yaptığı çalışma sonucunda öğretmenlerin düşünme becerileri ile mezun oldukları fakülte arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yıldırım (2005)'in yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında da öğretmenlerin mezun oldukları fakülte ile eleştirel düşünme becerileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre eleştirel düşünme becerileri arasında mesleki kıdemi fazla olanlar lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu bulgu, öğretmenlerin mesleki deneyimleri ile birlikte eleştirel düşünme becerilerinin de geliştiği şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca öğretmenlerin mesleki yaşamlarından elde ettikleri deneyimleri zamanın süzgecinden geçirerek değerlendirme fırsatlarının daha çok olduğu ve bunu günlük yaşamlarına da yansıttıklarını söyleyebiliriz. Brooks ve Shepherd (1990), yaptıkları bir çalışmada, farklı düzeydeki hemşirelik eğitimi programlarındaki öğrencilerde profesyonellik ve eleştirel düşünme gücü arasındaki ilişkiyi araştırmışlar ve sonuçta hemşirelik eğitiminde deneyim yılı arttıkça profesyonelliğin ve eleştirel düşünme gücünün arttığını tespit etmişlerdir.

Çalışmada öğretmenlerin hizmet içi eğitime katılma durumlarına göre eleştirel düşünme becerileri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Buna göre hizmet içi eğitimlerin amacına ulaşamadığını, öğretmenlerin bu seminerin amacını tam olarak kavrayamadığını, hizmet içi eğitimi veren ve alanların eğitimin amacını karşılayamadığını söyleyebiliriz. Nitekim öğretmenlere kişisel bilgi formunda şimdiye kadar düşünme ya da eleştirel düşünme ile ilgili herhangi bir hizmet içi eğitime katılıp katılmadıkları sorulmuş, katılanlardan eksik buldukları yönleri yazmaları istenmiştir. Öğretmenlerin bu soruya verdiği yanıtlar incelendiğinde öğretmenlerin, genel olarak verilen hizmet içi eğitimde zamanın kısa olması, seminerleri yeterli donanıma sahip kişilerin vermemesi, içeriğin yeterli olmaması, konuların yüzeysel sunulması ve hazırlanan slâytlerin okunup geçilmesi, tartışmaya yer vermeden düz anlatım yöntemiyle verilmesi gibi eksikliklerden şikayetçi oldukları belirlenmiştir. Özyürek (1981)'in araştırmasında da, öğretmenlerin mevcut hizmet içi eğitim uygulamalarını yeterince etkin bulmadıkları, bu yetersizliğin programın hemen hemen her düzeyde (programlara katılma biçiminde, öğretici kadronun seçiminde, fiziki olanakların sağlanmasında, yöneticilerin davranışlarında, içeriğin saptanmasında, öğretim süreçlerinde ve değerlendirme yöntemlerinde) olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırma sonucunda öğretmenlerin öğretim yöntemleri tercihleri cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark göstermemesi nedeniyle öğretim yöntemleri tercihlerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı söylenilebilir. Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını göz önünde bulundurursak, yüksek düzeyde eleştirel düşünme gücüne sahip öğretmenlerin cinsiyetten bağımsız olarak, kullandıkları öğretim yöntemlerinin de öğrencilerinin aktif olmalarını sağlayıcı, sonuca kendilerinin ulaşacağı, yaparak, yaşayarak öğrenmelerini sağlayıcı, soran, sorgulayan, farklı fikirlere ve tartışmaya açık bireylerin hedeflendiği yöntemler olmasının beklenen bir sonuç olduğu düşünülebilir.

Ayrıca çalışmada, öğretmenlerin tercih ettikleri öğretim yöntemleri ile mezun olunan yükseköğrenim kurumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu nedenle öğretmenlerin mezun oldukları yüksek öğrenim kurumunun tercih ettikleri öğretim yöntemini etkilemediği söylenilebilir. Diğer yandan öğretmenlerin kullandıkları öğretim yöntemlerinin öğrenim gördükleri fakültede verilen eğitimden ziyade, öğretmenlerin mesleki hayatlarına başlamalarıyla birlikte düşünce yapılarına paralel olarak geliştiğini düşünülebilir. Öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile tercih ettikleri öğretim yöntemlerinin mesleki kıdemi fazla olanlar lehine farklılık gösterdiği saptanmıştır. Öğretmenlerin eleştirel düşünme beceri ile mesleki kıdemleri arasında da mesleki kıdemi fazla olan öğretmenlerin lehine anlamlı bir farklılığın olduğu sonucundan yola çıkarsak; öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerinin artmasıyla birlikte kullandıkları öğretim yöntemlerini de eleştirerek her yöntemi artı ve eksileriyle değerlendirerek uygun zamanda ve uygun ortamda kullanılması gereken yöntemi tespit ettikleri söylenilebilir. Nitekim Taşkaya (2002) mesleki kıdem ile öğretmenlerin kullandıkları öğretim yöntemlerinin çeşitliliği arasındaki ilişkiyi incelemiş ve aralarında anlamlı bir farklılık olduğu, mesleki kıdem artıkça öğretmenlerin kullandıkları öğretim yöntemi çeşitliliğinin de arttığı belirlenmiştir.

Bu araştırmada son olarak, öğretmenlerin tercih ettikleri öğretim yöntemlerinin hizmet içi eğitim semineri alıp almamalarına göre değişmediğini göstermektedir. Bunun nedeninin hizmet içi eğitim seminerlerinin amacına uygun yapılmamasından kaynaklandığı düşünülebilir. Nitekim öğretmenlerle yapılan görüşme sırasında öğretmenler, hizmet içi eğitim seminerlerinin zaman açısından sınırlı bir zamanda yapıldığını, kalabalık gruplar halinde ve çoğu zaman konu alanında uzman kişilerce verilmediğini belirtmişlerdir. Bu durum da öğretmenlerin hizmet içi eğitim seminerlerinden yeterince faydalanmadığını ya da hizmet içi eğitim seminerlerinin amacına ulaşamadığı şeklinde yorumlanabilir. Oysa Sariaslan (2005)' in öğretmenlerin öğretim yöntemleri ile ilgili hizmet içi seminere katılma oranları ve nedenleri ile ilgili yaptığı araştırmada, öğretmenlerin %53.4'ünün kursa katıldığı ve kursa katılma amaçlarının büyük ölçüde yenilikleri görmek ve kişisel gelişimi sağlamak olduğu tespit edilmiştir. Buna göre olumsuzluklar giderildiği takdirde katılımın artacağı ve hizmet içi seminerlerin amacına ulaşacağı söylenilebilir.

Öneriler:

Çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerin dikkate alınması önem kazanmaktadır.

1. Öğretmenlerin kendilerini değerlendirmede etkili olması amacıyla uzmanlar tarafından eleştirel düşünme gücünü ölçen ölçme araçları hazırlanarak öğretmenlere uygulanmalı ve öğretmenlerin kendisini bu alanda geliştirmesi için öğretmenler sonuçlardan haberdar edilmelidir. Ayrıca, öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerini daha fazla geliştirmesi ve bu alandaki yeniliklerden haberdar edilmesi için, eleştirel düşünmeyi geliştirmeye yönelik öğretim stratejileri, yöntemleri ve teknikleri konusunda üniversitedeki ilgili akademisyenler tarafından uygulamalı olarak hizmet içi eğitim seminerleri verilmelidir

2. Öğretmenler görüşme sırasında hizmet içi eğitim seminerlerine gereken ciddiyetin gösterilmediğini ifade etmişlerdir. Bu nedenle kursların amacına hizmet edebilmesi için kursu verecek kişilerin konu alanında uzman olmaları, kursu alacak öğretmenlerin de önceden kurs hakkında bilgilendirilmesine özen gösterilmelidir

Kaynaklar

Aral, H. (2005). "Devlet ve Özel Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerileri", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Aybek,B. (2006). "Konu ve Beceri Temelli Eleştirel Düşünme Öğretiminin Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimi Ve Düzeyine Etkisi", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Brooks, K.L. and Shepherd, J.M..(1990).The relationship between clinical decision-making skills in nursing and general critical thinking abilities of senior nursing students in four types of nursing programs, *Journal of Nursing Education* 29, pp. 391–399.

Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*, (2. Basım), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Cüceloğlu, D. (2001). *İyi Düşün Doğru Karar Ver* (36. Baskı), İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Doğanay, A. ve F. Ünal (2006), Eleştirel Düşünmenin Öğretimi, A. Şimşek (Edt.). *İçerik Türlerine Dayalı Öğretim*, Ankara: Nobel Yayınevi.

Dura, C. (2005), *Düşünme Araştırma Yazma*, Ankara: Ekin Kitabevi.

Hayran, İ. (2000). “İlköğretim Öğretmenlerinin Düşünme Becerileri ve İşlemlerine İlişkin Görüşleri”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Kaloç, R. (2005). “Ortaöğretim Kurumu Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerileri ve Eleştirel Düşünme Becerilerini Etkileyen Etmenler”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

MEB (2004).*Tebliğler Dergisi*, c. 67, s. 2563, ss. 734.

MEB (2005).*İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu(Taslak Basım)*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MEB (2007). *İlköğretim Düşünme Eğitimi Dersi Öğretim Programı*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Özden, Y. (2003).*Öğrenme ve Öğretme*, (5.Baskı), Ankara: PegemA Yayıncılık.

Özyürek, L. (1981). *Öğretmenlere Yönelik Hizmet İçi Eğitim Programlarının Etkinliği*, Ankara Üniversitesi Yayınları No:102.

Saban , A. (2000). *Öğrenme ve Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar*, Ankara: Nobel Yayın.

Sariaslan, Y. (2005). “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sınıf Öğretmenlerinin Öğretim Yöntemleri İle İlgili Bilgi ve Becerilerini Uygulama Durumları”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Semerci, N. (2000). “Kritik Düşünme Ölçeği”, *Eğitim ve Bilim*, c.25, s.116. 23-27.

Şenel, A. (1996). *Siyasal Düşünceler Tarihi*, (6. Baskı). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.

Taşkaya, M. S. (2002). “Türkçe Öğretim Yöntemleri ve Bu Yöntemlerin Sınıf Öğretmenleri Tarafından Algılanma Düzeyleri”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Tümekaya S.; Aybek, B. ve Aldağ, H. (2009). An investigation of university students' critical thinking disposition and perceived problem solving skills. *Eurasian Journal of Educational Research*, Issue 36, Summer 2009, 57-74

Yıldırım, A. Ç. (2005). “ Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin İncelenmesi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Tama, M.C. (1989). “*Critical Thinking: Promoting It in the Classroom*”, ED306554, <http://www.ericdigests.org/pre-9211/critical.htm> adresinden 28 Aralık 2008 tarihinde alınmıştır.